

CEZA KANUNUNUN SUÇ SİYASETİ BİLİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK*

1- Genel Olarak

Suçla mücadelede belirlenen hedefler ve bu hedeflere ulaşmada kullanılan araçların zaman içerisindeki değişimine bağlı olarak suç politikası tanımı ile ilgili görüşlerde farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Suç politikası bilimi, Avrupa’da Aydınlanma çağında başlamış ve özellikle 19. yüzyılda gelişme göstermiştir. Bu konuda 1870’li yıllarda *Lombroso*’nun “*Doğuştan Suçlu*” adlı eserinin teşvik edici etkisi büyük olmuştur. Suçun nedenlerini araştıran bilimsel yöntemler ve suçlulukla planlı mücadelenin başlangıcı da bu dönemdedir¹. Bu konuda vatandaşların hukuki bakımdan güvencelerinin sağlanması amacıyla kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesine daha fazla önem verilmiş², ortaçağdaki karşılık verme düşüncesi (kefare) ortadan kalkmıştır. Akla, zorunluluğa ve amaca uygunluğa dayandırılan ceza hukuku, suç ve ceza arasında orantı sağlayarak gerektiğinden fazla şiddeti reddetmiştir. Suçun esasının kefare değil, hukuka aykırılık olduğu vurgulanmış, böylece ceza hukukunun genel ve özel hükümlerindeki kavramlar değişikliğe uğramıştır³.

19 uncu asrın başında *Feuerbach* “suç siyaseti” kavramını, tüm baskıcı (cezalandırıcı) yöntemlerle Devletin suça karşı müdahalede bulunması olarak ifade etmiştir. Bu ifade o dönemde başarı kazanmış⁴. Devlet suçların önlenmesinde siyasetin gereği olarak bir takım yöntemlere müracaat etmiştir.

---

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Usul Hukuku Öğretim Üyesi.

1 **v. Hippel, Robert**, Lehrbuch des Strafrechts, Berlin 1932, s.64, dipnot 5.

2 Suçta ve cezada kanunilik ilkesinin gelişimi için bkz. **Artuk, Mehmet Emin-Gökçen, Ahmet- Yenidünya, A.Caner**, 5237 sayılı Yeni TCK’ya Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, Ankara 2007, s.133 vd.

3 **v. Hippel, Robert**, s.38; **Yüce, Turhan Tûfan**, Ceza Hukuku Dersleri, Cilt:1, Manisa 1982, s.33.

4 **Donnedieu De Vabres, H.**, la politique criminelle des états autoritaires, Paris, 1938, s. 3; **Desportes, Frédéric- Le Guehec, Francis**, Droit pénal général, 14.Edition, Paris 2007, s.5.

Bu yöntemler önleyici ve cezalandırıcı olmak üzere iki türdür. Ancak suç siyasetinin yukarıdaki yöntemlerden önlemeyi kapsamadığı ileri sürülmüştür. Nitekim önlemenin Devletten beklenmesi gerektiği ifade edilmiştir⁵. Ancak etkili bir önlemeden söz edebilmek için iyi bir suç siyasetinin varlığı gerekir. Bununla birlikte önleme ne kadar etkili olursa olsun, suç fenomenini ortadan kaldıramaz. Suç işlenince devletin ikinci görevi olan “cezalandırma” devreye girer.

Aşağıda suç siyaseti ile ilgili tanımlara yer verildikten sonra, bu konuda kabul edilen ilkelere ve bu ilkelerin 5237 sayılı TCK’da bulunup bulunmadığı hususlarına değinilecektir.

2- Tanımlar

Suç politikası ile ilgili olarak doktrinde çeşitli tanımlara rastlanmaktadır. Buna göre suç politikası, suçun sebeplerini, bunun yanında Devletin suçla mücadelede bir araç olarak kullandığı cezanın ve bununla ilişkili yaptırımların, belirlenen kurallara olan etkisini bilimsel metotlarla inceleyen bir kavramdır⁶.

Suç politikası, amaca uygun olarak ceza hukukunun incelenmesidir⁷.

Suç politikası, suçun önlenmesi ve suçla mücadelede devletin sahip olduğu bütün araçlardır⁸.

Suç politikası, devletin suça karşı uyguladığı tepki, araçlar, metod ve kurallardır⁹.

Suç politikası, toplumun korunmasını amaçlayan ceza hukukunun, bu amacı gerçekleştirebilmesine yönelik uygun bir şekilde tatbikidir¹⁰.

⁵ **Donnedieu De Vabres, H**, s.4. Buna karşılık Doktrinde suç siyaseti daha geniş bir kapsamda değerlendirilmiştir. Grispigni’ye göre, suç siyaseti, “devletin suçları önleme ve cezalandırma amacıyla yaptığı faaliyetleri araştırın bilimidir”. Thomissen’e göre, bu siyaset, suça karşı mücadeleye uygulanan bütün tenkili ve tenkili olmayan ve hatta hukuki olmayan (din, ahlak) bütün vasıtalarından teşekkül eder. Florian’a ise, sosyal politikadan çıkan suç siyasetinin ondan ayrıldığı, sosyal politikanın suçun sosyal faktörlerini ortadan kaldırmaya veya en azından azaltmaya yönelmesine karşılık, suç siyasetinin suçluyla uğraştığı görüşündedir.

⁶ **v. Liszt**, *Traité de Droit Pénal Allemand*, Traduit sur la 17. Edition allemande (1908), Tome 1, Paris 1911, s.108.

⁷ **v. Hippel**, *Deutsches Strafrecht*, Band I, Berlin 1925, s.534.

⁸ **Mezger**, zikreden: **Önder, Ayhan**, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Cilt:1, İstanbul 1991, s.29.

⁹ **Schröder**, zikreden: **Önder**, s.29.

Başka bir tanım vermek gerekirse, suç politikası; Anayasal düzen içinde kişi özgürlüklerine gösterilmesi gereken saygıyı göz ardı etmeden, toplumdaki suç ve suçluluk olayını en aza indirebilmede uygulanması gereken taktik, teknik ve stratejidir. Bunun yanında, “iyi bir sosyal politika, en mükemmel bir suç politikasıdır” şeklinde tanımlara da rastlanmaktadır¹¹.

Doktrinde bir kısım yazarlar suç politikası yerine “ceza politikası” terimini kullanmaktadır. Buna göre ceza politikası, ceza hukukunun amacını sağlayacak biçimde nasıl düzenlenmesi sorununu inceleyen bir bilimdir. İyi bir ceza politikası ise, hangi suç için hangi cezanın ne ölçüde verileceğini araştırır¹². Bu itibarla ceza politikası hem suçluluğun önlemesi, hem de suç işlendikten sonra kişinin topluma nasıl intibak edeceğini ele almaktadır.

3- Suç Politikasının Ana İlkeleri

Suç politikasında hedeflenen amaca ulaşabilmek için üç ilkenin varlığı gereklidir. Bunlar; hukuk devleti, kusur ve ümanizm ilkeleridir¹³. Aşağıda bu ilkeler üzerinde durulacaktır.

a- Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti ilkesi 1982 Anayasası'nın 2 nci maddesinde zikredilmiştir. İşlemlerinde hukuk kurallarına bağlı olan, vatandaşlarına hukuki güvence sağlayan devlete “hukuk devleti” denilir¹⁴.

Bu ilke bütün özgürlükçü Devlet faaliyetlerine egemen olduğu gibi, ceza hukuku alanında da önemli bir yere sahiptir. Doktrinde ilkenin biri maddi, diğeri şekli olmak üzere iki anlamının bulunduğu kabul edilmektedir¹⁵.

¹⁰ **Jescheck, Hans-Heinrich**, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Berlin 1988, s.18.

¹¹ **v. Weber**, zikreden: **Önder**, s.29.

¹² **Yüce**, s.33.

¹³ Önder'e göre suç politikasının beş ilkesi vardır. Bunlar; hukuk devleti ilkesi, kusur ilkesi, hümanite ilkesi, ceza yaptırımlarının cezalar ve güvenlik tedbirlerinden oluşması, gereklilik ve amaca uygunluk ilkesidir. **Önder**, s.30.

¹⁴ **Gözler, Kemal**, Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Bursa 2003, s.210.

¹⁵ **Önder**, s.31; **İçel, Kayıhan-Donay, Süheyl**, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku, 1. Kitap, 4. Bası, İstanbul 2005, s.72; **İçel, Kayıhan**, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in Daima Büyük Önem Verdiği Suç Politikasının Ana İlkelerinden Hukuka Bağlı Devlet İlkesi, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer Armağanı, Cilt:II, Ankara 2008, s.924.

Şekli anlamda hukuk devleti ilkesi, devletin bireylere hukuk yoluyla sağladığı güvenceyi belirtir. Kişi hak ve özgürlüklerine en çok müdahalede bulunan hukuk dallarından biri olan Ceza Hukukunun, kişilere karşı kötüye kullanılmasının engellenebilmesi için hukuk devleti ilkesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu itibarla hukuk devleti ilkesi en fazla Ceza Hukuku alanında kendini gösterir.

Anayasa Mahkemesi verdiği kararlarda hukuk devletinin temel özelliklerini ortaya koymuştur:

*“Hukuk devleti, bütün işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygunluğunu başlıca geçerlik koşulu bilen, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, insan haklarına saygı duyarak bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, Anayasa ve hukuk kurallarına bağlılığa özen gösteren, yargı denetimine açık olan yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ile Anayasa'nın bulunduğu bilincinden uzaklaşmayan devlettir...”*¹⁶.

Bu ilkenin bireyler açısından öngördüğü bir takım güvenceler bulunmaktadır: Bunların başında ise suçta ve cezada kanunilik ilkesi gelmektedir. Suçta ve cezada kanunilik prensibi, ceza ve güvenlik tedbirlerinin ancak kanunla öngörülebilmesi ve kanunda öngörülmeleyen bir suçtan dolayı kimsenin sorumlu tutulmaması anlamına gelmektedir. Bu husus Anayasanın 38 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında, “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur” ve Türk Ceza Kanununun 2 nci maddesinde, “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz” şeklinde belirtilmiştir.

¹⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, 08.10.1991, 9/36, AYMKD., S.:27, C.:2, Ankara 1993, s.603. Benzer yönde: AYM.'nin 19.9.1995 tarih, 1995/44 E., 1995/44 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:31, C.:2, Ankara 1996 s.657. AYM.'nin 19.9.1995 tarih, 1995/39 E., 1995/45 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:32, C.:1, Ankara 1997, s.385. AYM.'nin 13.7.1995 tarih, 1994/85 E., 1995/32 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:32, C.:1, Ankara 1997, s.249; AYM.'nin 18.7.1995 tarih, 1995/91 E., 1995/34 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:32, C.:1, Ankara 1997, s.297,298; AYM.'nin 18.7.1995 tarih, 1995/7 E., 1995/35 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:32, C.:1, Ankara 1997, s.327,327. AYM.'nin 6.7.1995 tarih, 1995/6 E., 1995/29 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:32, C.:1, Ankara 1997, s.213, 214.

İdarenin suç ve ceza koyamayacağı, bu yetkinin sadece TBMM’de olduğu TCK.’nun ikinci maddesinin ikinci fıkrasında; *“idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz”* şeklinde ifade edilmiştir.

1982 Anayasası, TCK.nun 2 nci maddesinin 2 nci fıkrasında belirtilen netlikte olmasa da, 38 inci maddesinin 1, 2 ve 3 üncü fıkralarında suç ve cezada kanunilik ilkesine yer vermek suretiyle, idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza ihdasını yasaklamaktadır. Ayrıca Anayasanın 91 inci maddesi normlar hiyerarşisinde kanundan sonra gelen kanun hükmünde kararnamelemlerle suç ve ceza konulamayacağını belirtmiştir.

Bunun yanında ceza içeren hükümlerin kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanamayacağı ve kıyas yasağı hukuk devleti ilkesini destekleyen kuralardır. TCK.’nun 2 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında; *“Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz”* denilerek bu husus vurgulanmıştır. Ayrıca bu ilke açısından kanunun öngörmüş olduğu hükümlerin açık, anlaşılır ve belirli olması (belirlilik kuralı) gereklidir.

Ceza kanununun zaman bakımından uygulanmasına ilişkin Türk Ceza Kanunu’nun 7 nci maddesine göre; bir kimsenin işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaması, hukukun bireyler için sağladığı en önemli güvencelerden biridir. Bu konuda benzer bir hüküm Anayasanın 38 inci maddesinde, *“Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez”* şeklinde yer almaktadır.

Devletin hukuka bağımlılığını en iyi bir şekilde gerçekleştirebilmesi için ceza hukukunun içerik yönünden nasıl düzenlenmesi gerektiğini maddi anlamda hukuk devleti ilkesi belirler.

Ceza kanunlarının insana saygı esasından hareket etmeleri zorunludur. Bu itibarla ceza, insancıl ve ahlaki olmalıdır. Nitekim 1982 Anayasası’nın 17. maddesine göre; *“kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz”* denilerek insanlara saygı esasını anayasal güvence altına alınmıştır. Bu kuralı destekleyen hükümler ise, TCK.’nun “işkence” başlıklı 94 üncü ve “eziyet” başlıklı 96 ncı maddeleridir.

94 üncü maddeye göre; *“Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi”* işkence suçundan dolayı sorumlu tutulur.

96 ncı maddeye göre ise, “bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi” cezalandırılır. Ayrıca insan onuruyla bağdaşmayan uygulamalardan kaçınılmalı, ceza, işlenen suçun ağırlığına, suçlunun kişiliğine veya kusuruna uydurulabilmeli, cezanın şahsiliği ilkesi uyarınca, yaptırım sadece suç işleyen faile uygulanmalı, devlete mümkün olduğu kadar az yük getirilmelidir¹⁷.

1982 Anayasası'nın “Kanun önünde eşitlik” ilkesine yer veren 10 uncu maddesine göre;

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmelidirler”.

Bu ilke, 5237 sayılı TCK'nun 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrası hükmü ile somutlaştırılmıştır. Fıkra, ceza kanununun uygulanmasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamayacağını ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamayacağını ifade etmektedir¹⁸. Bu fıkra “kanun

¹⁷ Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.833 vd.

¹⁸ Nitekim Anayasa'nın 10 uncu ve TCK'nın 3/2 nci maddesinde yer verilen eşitlik prensibine aykırılık teşkil eden fiiller, TCK'nın 122 nci maddesi ile yaptırma bağlanmıştır. Anılan maddede; “(1) Kişiler arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, özürllük, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım yaparak;

a) Bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya bir hizmetin icrasını veya hizmetten yararlanılmasını engelleyen veya kişinin işe alınmasını veya alınmamasını yukarıda sayılan hallerden birine bağlayan,

b) Besin maddelerini vermeyen veya kamuya arz edilmiş bir hizmeti yapmayı reddeden,

c) Kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen,

Kimse hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir” denilmektedir. Mukayeseli hukukta genel hükümleri arasında eşitlik prensibine değil, ama ayrımcılık suçuna yer veren kanunlara rastlanmaktadır. Örneğin, 1995 İspanyol CK'nın 2 nci kitabının, 21 inci başlığının, 4 üncü kısmının,

önünde eşitlik” ilkesini düzenleyen Rus Ceza Kanunu’nun 4 üncü maddesinden alınmıştır¹⁹. Bildiğimiz kadarıyla karşılaştırmalı hukukta Rus Ceza Kanunu’ndan başka bu anayasal ilkeye yer veren başka bir kanun yoktur. Bu esas çok eski zamanlardan beri temel hukuki düzenleme ve sözleşmelerde ifadesini bulmuş ve hemen yukarıda belirttiğimiz 1982 Anayasası’nın 10

“Anayasa ile Garanti Altına Alınmış Temel Hak ve Hürriyetlerin İcrasına İlişkin Suçlar”a dair 1 inci bölümünde 512 nci maddede; “Her kim, mesleğini ve işini yerine getirirken bir kimseye karşı dünya görüşü, dini inancı, etnik gruba,ırka veya milliyete mensubiyeti, cinsiyeti, cinsel tercihi, ailevi durumu, hastalığı ve engelliliği nedeniyle iş vermeyi reddederse, sahip olduğu bir meslek veya sanatı veya ticareti yapma ehliyetini 1 yıldan 4 yıla kadar kaybeder” denilmektedir. İspanyol CK. için bkz. Das spanische Strafgesetzbuch von 23. November 1995 nach dem Stand vom 31. Dezember 2001. Markus Hoffmann-Manuel Cancio Meliá, Mit einer Einführung von Enrique Bacigalupo, Freiburg 2002. Yine 1965 İsveç Ceza Kanunu’nun 2 nci kitabının, “Kamu Düzenine Karşı Suçlar”a ilişkin 16 ncı bölümünün 9 uncu paragrafında da; “Belirli bir işkolunda faaliyet gösteren bir işveren, insanları ırklarına, renklerine, milliyetlerine, etnik kökenlerine veya dini inanışlarına göre ayırma tabi tutarak, diğer kişiler ile girdiği iş ilişkilerinde uyguladığı normal şart ve koşulların altında muamele ederse, bu hukuka aykırı ayırmacılık dolayısıyla para cezası veya bir yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilir.

Önceki fıkrada yer alan ayırmacılıkla ilgili hüküm, bir işte çalışan veya işveren adına hareket eden veya kamu hizmetinde çalışan veyahut kamu görevlisi hakkında da uygulanır.

Yasadışı ayırmacılığa dair hüküm; kamusal veya her hangi bir özel toplantıda kişilerin ırkları, renkleri, milliyetleri, etnik kökenleri veya dini inançlarından dolayı toplantıya girişini engelleyen toplantının organizatörleri veya onlara yardım edenler hakkında da tatbik edilir.

Yukarıdaki fıkralarda yer alan hüküm, homoseksüel bir kimseye bu durumundan dolayı ayırmacılık yapanlara da uygulanır” denilerek bu suç tipine yer verilmiştir. İsveç CK.’nın 1999 şekli için bkz. <http://wings.buffalo.edu/law/bclc/sweden.pdf> (18.09.2006). Ayırmacılık suçu hakkında geniş bilgi için bkz. Yenidünya, A. Caner, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Ayırmacılık Suçu, Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, Sayı:4, 2006, s.97-115.

¹⁹ Rus Ceza Kanunu için bkz. Strafgesetzbuch der Russischen Föderation. Deutsche Übersetzung von Friedrich-Christian Schroeder und Thomas Bednarz. Einführung von Friedrich – Christian Schroeder . Sammlung ausländischer Strafgesetzbücher in deutscher Übersetzung CVIII, Freiburg im Breisgau 1998.

uncu maddesinde güvence altına alınmıştır. Türkiye uluslararası alanda da bu konuya önem vermiş ve pek çok sözleşmeye taraf olmuştur. 07.05.2004 tarih ve 5170 sayılı “Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanun’un” 7 nci maddesi ile Anayasa’nın 90 ncı maddesinde yapılan düzenleme milletlerarası sözleşmelere üstünlük tanınması sonucunu doğurmuştur. Hal böyleyken kanun önünde eşitlik ilkesinin yeniden ceza kanununa konulmasının gereği bulunmamaktadır. Bu düzenleme olmasa dahi genel hukuk prensiplerinin somut yansımaları şüphesiz ceza hukuku alanında da sonuç doğuracaktır. Bu bakımdan kanaatimizce 3 üncü maddenin 2 nci fıkrası kaldırılmalıdır²⁰.

Ceza Kanununun 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasına göre ise, ceza ve güvenlik tedbirlerine hükmedilirken fiilin ağırlığının dikkate alınacağı (orantılılık ilkesi) ve ceza kanununun uygulanmasında kişiler arasında ayırım yapılmayacağı öngörülmek suretiyle maddi anlamda hukuk devleti ilkesine kanunumuzda yer verilmiştir. Fıkroda fiilin ağırlığının yanı sıra cezanın kusura, güvenlik tedbirinin ise failin tehlikeliliği ile orantılı olmasının da gerekli olduğu belirtilmeliydi. Diğer bir anlatımla yaptırımın derecesinin saptanmasında sadece fiilin değil, kişinin psikolojik durumu, sosyal ve ailevi özellikleri, kusurunun ağırlığı (kşz.m.61/1) ve failin tehlikeliliği (güvenlik tedbiri bakımından) göz önüne alınmalıydı²¹.

Yukarıda ifade ettiğimiz temel ilkelerle, devletin suç ve ceza içeren normları yasalaştırırken gözetmesi gereken suç politikası arasındaki ilişkiye Anayasa Mahkemesi de çeşitli kararlarında temas etmiştir:

“... Ceza verme hakkının esasını, adaletle sınırlandırılmış toplumsal yarar düşüncesi oluşturur. Bunun doğal sonucu olarak da, bir düzenlemeye giderken yasakoyucu kamu yararını en az kişi yararı kadar düşünmek durumundadır. Kamu yararının takdiri ise, Yasama organının yetkisindedir. Ne var ki yasakoyucu kamu yararı düşüncesiyle eylemlere dilediği miktarda ceza saptayamayacağı gibi, kişinin temel hak ve özgürlüklerini demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olarak sınırlayamaz. Yasakoyucunun ceza saptamadaki yetkisinin sınırını “hukuk devleti ilkesi” oluşturur... Anayasa’nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal bir hukuk devleti

²⁰ **Artuk, Mehmet Emin- Çınar, Ali Rıza,** Yeni Bir Ceza Kanunu Arayışları ve Adalet Alt Komisyonu Tasarısı Üzerine Düşünceler”, in: Türk Ceza Kanunu Reformu. İkinci Kitap, Makaleler, Görüşler, Raporlar. Editör: Teoman Ergül, Ankara 2004, s.72.

²¹ **Roxin, Claus-İsfen Osman,** Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Genel Hükümleri, in: Suç Politikası, (çeviren:Osman İsfen) Ankara 2006, s.281; **Bayraktar, Köksal,** “Türk Ceza Kanunu Tasarısı’na İlişkin Genel Bir Değerlendirme ve Genel Hükümler Üzerine Birkaç Eleştiri”, in: Türk Ceza Kanunu Reformu, s.26.

olduğu açıkça belirtilmiştir. Hukuk devleti olmak, yönetilenlere hukuk güvencesini sağlar. Bu güvence, yasama, yargı ve yürütme organlarının tüm işlemlerinin hukuk kuralları içinde kalması ile gerçekleşebilir. Hukuk devletin öğeleri arasında, yasaların kamu yararına dayanması ve eşitlik ilkesi vardır. Cezaların, suçların ağırlık derecelerine göre önleme ve iyileştirme amaçları da göz önünde tutularak adaletli bir ölçü içinde konulması, ceza hukukunun temel ilkelerindedir...”²²

“... Hukuk Devleti'nin öğeleri arasında, yasaların kamu yararına dayanması ilkesi de vardır. Bu ilkenin anlamı kamu yararı düşüncesi olmaksızın, yalnızca özel çıkarlar için veya yalnızca belli kişiler yararına olarak herhangi bir yasa kuralının konulamayacağıdır. Hukuk devletin ana ilkelerinden birisi de eşitliktir. Sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani gerçek adaleti ve böylece toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir. Hukuk devletin amaç edindiği, kişiliğin korunması, toplumda sosyal güvenliğin sağlanması yolu ile gerçekleştirilebilir. Sözü edilen “sosyal hukuk devleti”, bireyin huzur ve refahını gerçekleştiren, güvence altına alan, adaletli bir hukuk düzeni oluşturup bunu sürdürmekle kendini yükümlü sayarak kişi ile toplum arasında denge kuran devlettir. Toplum yararı bir kenara bırakılarak yalnız kişi yararlarının esas alınması, Anayasa'nın amacına ve adaletli hukuk düzeni kavramına da ters düşer. Suç ile ceza arasındaki oranın adalete uygun bulunup bulunmadığını, o suçun toplum hayatında yarattığı etkiye ve kamu vicdanında aldığı tepkiye göre takdir etme zorunluluğu vardır. Bu oransallık bağının bulunması, hukuk devleti ilkesinin ve adalet anlayışının bir gereğidir. Yasakoyucu, cezaların türünü seçerken ve sınırlarını belirlerken mutlak adalet ölçülerini izlemek zorundadır. Ceza kendiliğinden haklı olmalıdır. Cezaların, suçların ağırlık derecelerine göre önleme ve iyileştirme amaçları da göz önünde tutularak adaletli bir ölçü içinde konulması, ceza hukukunun temel esaslarındandır”²³.

b- Kusur İlkesi

Hak ile haksızlığı, doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü ayırabilme ve bu anlayışa göre davranabilme yeteneği olarak tanımlanan isnat kabiliyetine (kusur yeteneğine) sahip kişi kusurlu hareket edebilir. Failin eyleminden dolayı

²² Anayasa Mahkemesi Kararı, 06.06.1991, 35/13, AYMKD., S.:30, C.:1, Ankara 1995, s.5,6. Benzer yönde: AYM.'nin 24.10.1991 T., 1991/39E., 1991/39 K. sayılı kararı için bkz. AYMKD., S.:31, C.:1, Ankara 1996, s.117,118.

²³ Anayasa Mahkemesi Kararı, 03.12.1992, 46/52; AYMKD., S.:31, C.:1, Ankara 1996, s.69,70.

sorumlu tutulabilmesi için kusur ilkesinin varlığı gerekir. Bu kişinin meydana gelen netice bakımından herhangi bir kusuru söz konusu değilse, sorumluluğundan bahsetmemiz mümkün değildir.

Türk Ceza Kanununun 21 (kast), 22 (taksir) ve 23 (netice sebebiyle ağırlaşmış suç) üncü maddelerinde bu konuda bir takım düzenlemelere yer verilmiştir. Kanunun bu düzenlemesi kusurluluk ilkesine uygundur. Zira 23 üncü maddeye göre neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlarda failin sorumlu tutulabilmesi için en azından taksir derecesinde bir kusurunun bulunması aranmış ve objektif sorumluluk prensibine son verilmiştir.

Kusur ilkesiyle bağlantılı konulardan biri de ceza sorumluluğunun şahsiyeti ilkesidir. Bu ilke, TCK.'nın 20 inci maddesinde; "*Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz*" şeklinde yer almıştır. Buna göre, yaptırım sadece suç işleyen faile uygulanmalıdır. Bu konuda benzer bir hükme Anayasanın 38/7 nci maddesinde rastlanmaktadır.

c- Ümanizm İlkesi

Ümanizm ilkesi, suç işleyen kişiye uygulanacak yaptırımların ve bu yaptırımların infaz biçiminin kişiyi sosyalleştirme ve topluma tekrar kazandırma amacı taşımasıdır. Bu bakımdan en önemli husus ceza kanunlarında ölüm cezasına yer verilmemesidir. Cezaların insan onuru ile bağdaşır nitelikte olması gereklidir. Kişi yasal kısıtlamalar dışında başka bir kötülüğe uğratılmamalı, dövülmemeli, aç ve uykusuz bırakılmamalıdır²⁴.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre cezalar hapis ve adli para cezası olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır (m.45). Hapis cezaları ise; ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve süreli hapis cezasıdır (m.46). Görüldüğü gibi kanunumuzda ümanizm ilkesine uygun olarak ölüm cezasına yer verilmemiş ve insan onuruyla bağdaşabilir nitelikte cezalar olan hapis cezası ve adli para cezası öngörülmüştür. Bu itibarla dayak cezası, el-ayak kesme cezası gibi modern ceza hukuku ile bağdaşmayan yaptırımların hukukumuzda yer almaması gerekli ve yerindedir²⁵.

Ümanizm ilkesi açısından infaz rejimi de dikkate alınmalıdır. İnfaz insan onuruna yakışır şekilde gerçekleştirilmelidir. Nitekim 1982 Anayasa'sının 17 nci maddesinin 3 ncü fıkrasında; "*...kimse...insan haysiyeti ile bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz*" denilerek bu husus vur-

²⁴ Yüce, s.36.

²⁵ Yeni Türk Ceza Kanunu'nun yaptırım sisteminin suç siyaseti açısından değerlendirilmesi için bkz. Bayraktar, Köksal, Ceza Hukuku ve Siyaset, Uğur Alacakaptan'a Armağan, 1. Cilt, İstanbul 2008, s.134.

gulanmıştır. Uluslararası sözleşmelerde de, hiç kimsenin zalimane, insanlık dışı, onur kırıcı bir cezaya tabi tutulamayacağı ilkesine yer verilmiştir²⁶. Gerçekten bireyin kişiliğini alçaltan nitelikte her hangi bir yaptırımın uygulanması meşru değildir. Bu bakımdan hemen yukarıda da belirtildiği gibi ahlaki yönden insan vicdanını rahatsız eden aleni dayak, hadım etme, uzuv kesme, vücudun dağlanması gibi sadece suçlunun fizik yanına etkili olan ve onu alçaltan müeyyideler kabul edilemez²⁷.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2-5. maddelerinde ümanizm ilkesiyle bağlantılı düzenlemeler yer almaktadır. "İnfazda temel ilke" başlıklı 2 inci maddede, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kuralların hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanacağı, "İnfazda temel amaç" başlıklı 3 üncü maddede, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amacın, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak olduğu, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağı belirtilmiştir.

4- Suç Politikasının Ceza Kanunlarına Yansıması

Suç siyaseti hareketi ile ilgili olarak 20. yüzyılda kanun ve tasarılar da bir takım değişikliklere gidilmiştir. Bu konudaki en önemli değişiklikler şunlardır:

1- Kısa süreli hapis cezasının sakıncalarını gidermek amacıyla bunların yerine uygulanabilecek ceza ve tedbirler öngörülmüştür. Bu bağlamda hafif suçlar için yaptırım olarak para cezalarına yer verilmiştir.

TCK., süreli hapis cezalarını uzun ve kısa süreli olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Kısa süreli hapis cezası, hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezasıdır (TCK. m.49/2). Bir yıldan fazla süreli hapis cezaları ise, uzun

²⁶ Bkz. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, m.5 (RG.27.05.1949); İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, m.3 (RG.19.03.1954).

²⁷ Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, İstanbul 1992, s.486; Artuk-Gökçen-Yenidünya, s.835.

sürelî hapis cezası olarak kabul edilmiştir. TCK.'da suç politikasına uygun olarak kısa süreli hapis cezasına seçenек olan bir takım yaptırımlar öngörölmüştür. Buna göre; kısa süreli hapis cezası, “suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; a) Adli para cezasına, b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine, c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, çevrilebilir” (TCK. m.50).

Taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli de olsa, adli para cezasına çevrilebilir (TCK. m.50/4).

Ayrıca Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 110 uncu maddesinde kısa süreli hapis cezalarının özel infaz usulleri belirtilmiştir. Buna göre kısa süreli hapis cezasının diğer şartları da bulunmak koşuluyla hafta sonları veya geceleri cezaevinde ya da hükümlünün konutunda çektirilmesine mahkeme tarafından karar verilebilir.

2- Çocuk ceza hukuku alanında gelişmeler görölmüştür. TCK.'nun 6 ncı maddesinde çocuk kavramı “henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda kusur sorumluluğuna etkisi bakımından yaş küçüklüğü üç devreye ayrılmıştır (TCK. m.31). Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne surette uygulanacağı (TCK. m.56) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda (ÇKK) gösterilmiştir. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri (koruyucu ve destekleyici tedbirler) ise, ÇKK.'nın 5/1. fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre, koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir.

3- Yarı akıl hastalarının ve tam akıl hastalarının tedavisi ve alkolizmle mücadele konularında bir takım önlemler alınmıştır. 5237 sayılı TCK, 765 sayılı TCK'dan farklı olarak tam-kısmı akıl hastalığını ayrı maddelerde düzenlememekle birlikte 32 nci maddenin birinci fıkrasında tam, ikinci fıkrasında ise, kısmı akıl hastalığına yer vermiştir. Akıl hastalarına ilişkin güvenlik tedbirleri ise, kanunun 57 nci maddesinde belirtilmiştir. 57 nci maddenin son fıkrasına göre, suç işleyen alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişilerin, güvenlik tedbiri olarak, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü sağlık kuruluşunda tedavi altına alınmasına karar verilir. Bu kişilerin tedavisi, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılığından kurtulmalarına kadar devam eder denilerek alkol ve uyuşturucu madde bağımlılarına uygulanacak güvenlik tedbirleri gösterilmiştir.

4- Dilencilik ile mücadele, suç siyaseti hareketi ile hız kazanmıştır. TCK'nun 229 uncu maddesinde, "*çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi*"nin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Bunun yanında dilencilik yapan kişi, Kabahatler Kanununun 33 üncü maddesine göre idari para cezası ile cezalandırılacaktır.

5- Ceza sisteminin güvenlik tedbirleriyle tamamlanacağı düşüncesi gelişmiştir. Buna paralel olarak TCK'da suç işleyen kişiye yaptırım olarak ceza (m.45 vd.) ve güvenlik tedbiri (m.53 vd.) uygulanacağı kabul edilmiştir.

6- Ölüm cezası, ceza sisteminde tartışılır bir hal almış ve birçok yabancı kanunda ölüm cezası kaldırılmıştır. Aynı şekilde TCK'da da ölüm cezasına yer verilmemiştir.

7- Cezaların tayininde hakime yetki verilmiştir. Cezanın gerek toplum, gerekse fail açısından etkili ve tatminkar olabilmesi, yasal nedenler dışında hakime takdir hakkının verilmesiyle mümkün olabilir. TCK'nun 62 nci maddesinde takdiri indirim sebepleri gösterilmiştir. Buna göre "*takdiri indirim nedeni olarak, failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri gibi hususlar göz önünde bulundurulabilir*" (m.62/2).

8- Hapis cezalarının infazının iyileştirilmesi bakımından bir takım müesseseler kabul edilmiştir. Bu bağlamda TCK'nun 51 inci maddesinde hapis cezasının ertelenmesi, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171 inci maddesinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi, aynı Kanun'un 231 inci maddesinde hükmün açıklanmasının ertelenmesi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 107 nci maddesinde koşullu salıverme kurumları düzenlenmiştir. Kişinin işlemiş olduğu suçtan dolayı müebbet hapis cezasına mahkum edilse bile, belirli bir süre sonra koşullu salıverme yoluyla topluma tekrar dönebilme imkanına sahip bulunması, suç siyaseti açısından bir zorunluluktur.

CGTİHK.'nun 3 üncü maddesinde ise, hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler belirtilmiştir. Ayrıca hükümlüye ceza infaz kurumunda avukat ve noterle görüşme (m.59), kültür ve sanat etkinliklerine katılma (m.60), kütüphaneden yararlanma (m.61), süreli veya süresiz yayınlardan yararlanma (m.62), telefon ile haberleşme (m.66), radyo, televizyon yayınları ile internet olanaklarından yararlanma (m.67), mektup, faks ve telgrafları alma ve gönderme (m.68) ve dışarıdan gönderilen hediye kabul etme (m.69) gibi önemli haklar tanınmıştır.

SONUÇ

Suçluluğu önlemek ve suç işlendikten sonra failin topluma nasıl kazandırılacağını inceleyen bir bilim olan suç siyasetinin hukuk devleti, kusur ve ümanizm olmak üzere üç ilkesi bulunmaktadır.

Yasada gösterilmeyen fiillerin suç oluşturmadığı (suçların kanuniliği) ve yasanın suç saydığı bir fiilden dolayı ancak yasada karşılık olarak gösterilen cezanın veya güvenlik tedbirinin (cezaların kanuniliği) verilebileceği anayasalar ve ceza yasalarında bir kural olarak bildirilmiştir. Ancak, yasada gösterilen fiillerin suç sayılması ve bunlar hakkında yine yasada belirtilen ceza ve güvenlik tedbirlerinin hükmedilebilmesi, suçu ve cezaları kapsayan yasanın, fiil işlenmeden önce yürürlüğe girmiş olması şartına bağlıdır. TCK'nun 2 nci maddesinde, hem cezaların, hem de güvenlik tedbirlerinin kanuniliğinden bahsedilmektedir. Buna göre kanunumuz "güvenlik tedbirleri" bakımından da kanunilik ilkesini benimsemiştir.

Kanunilik ilkesinin bir sonucu olarak TCK.nun 2 nci maddesinde idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza ihdas edilemeyeceği prensibi kabul edilmiştir. Ayrıca kanunda gerek suçun gerekse suç karşılığı öngörülen ceza veya güvenlik tedbirinin tespitinde kıyas yapılamayacağı, suç ve ceza içeren hükümlerin kıyasa yol açacak şekilde geniş yorumlanamayacağı belirtilmiştir.

Çağdaş ceza hukukuna aykırı bir kurum olan objektif sorumluluğa TCK.'da yer verilmemiş olması yerinde bir düzenlemedir. 23 üncü maddeye göre, bir fiilin kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi durumunda, kişinin bu neticeden sorumlu tutulabilmesi, söz konusu netice açısından en azından taksire dayalı kusurunun varlığına bağlıdır (m.23).

Ceza kanunlarında suç işleyen kişiye uygulanacak yaptırımların ve bunların infazının insan onuruyla bağdaşır, insancıl ve ahlaki olması gerekir. Kişiler arasında ırk, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılmamalıdır. Hükümlünün koşullu salıverme gibi müesseseler sayesinde topluma tekrar kazandırılması yoluna gidilmelidir.

Sonuç olarak TCK.'nın 1, 3, 21 ve 22 nci maddelerinde bir takım eksiklikler veya fazlalıklar bulunmakla birlikte, suç siyaseti açısından kanunun düzenlemesinin yerinde ve uygun olduğu düşüncesindeyiz²⁸.

---

²⁸ Bu konuda bkz. **Artuk-Çınar**, s.37vd.; **Artuk, Mehmet Emin**, Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Temel İlkeleri, Hukuk ve Adalet, Eleştirel Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı:5, Nisan 2005, s.11vd.; **Artuk, Mehmet Emin**, Yeni Türk Ceza Kanununun Genel Hükümlerine İlişkin Düşünceler, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Yıl:2005, s.329vd.; **Artuk, Mehmet Emin**, Yeni TCK'nın Genel Hükümlerine İlişkin Düşünceler, Güncel Hukuk Aylık Hukuk Dergisi, Mayıs 2005, Sayı:17, s.14vd.